

LA CIUTAT ROMANA D'EMPÚRIES

- Història
- La ciutat
 - Trama urbana
 - Muralla
 - Fòrum
 - Termes / Amfiteatre / Palestra
 - Domus*

Història

Els romans arriben a Catalunya a través d'*Empòrion*, una colònia grega fundada cap al 600 aC, que els és aliada en la seva lluita contra els cartaginesos. Més endavant, durant el segle II aC, els romans instal·len un campament militar permanent al costat de la ciutat grega, que conserva la seva independència, amb la finalitat de controlar el port i el territori. D'aquest campament militar en queden restes del pretori al nord del fòrum: murs, paviment, grans cisternes i sitges.

A principis del segle I aC el campament militar del costat d'*Empòrion* es va convertir en una ciutat, poblada per itàlics i independent de la grega. A mitjan segle I aC va rebre colons romans veterans de Juli Cèsar, i després, en un moment desconegut durant el període que va des de Cèsar fins a August, va ascendir a la categoria de *municipium*. Paral·lelament les muralles que separaven els dos nuclis urbans, el grec i el romà, van ser enderrocades i un nou tram murari va unir les dues ciutats en una de sola. A partir d'aquell moment el nom de la ciutat unificada va esdevenir plural (*Emporiae*) i l'antiga polis grega va perdre tota la seva autonomia.

La ciutat

Trama urbana

La ciutat d'Empúries va ser projectada *ex nouo* en gran part seguint els cànons urbanístics de les colònies romanes: a partir de les estructures militars preexistents es va traçar la xarxa de carrers en la usual quadrícula de *cardines* i *decumani*. Després es va envoltar de la muralla i tot seguit es va començar a aixecar el fòrum. El *Cardo Maximus* unia el fòrum i la porta principal del sud, l'única conservada. Tanmateix un element misteriós distorsiona el traçat habitual de les fundacions romanes: un mur separa el recinte emmurallat en dues parts. Segons alguns arqueòlegs, aquest seria en realitat el mur del qual parlen Estrabó i Livi, però no n'hi ha cap certesa. *

Muralla

La muralla, conservada sobretot a la banda sud, es va alçar segons una doble tècnica constructiva:

- La part inferior està feta amb gran blocs poligonals de pedra,
- El cos superior està construïda amb formigó (*opus caementicium*), i se li va donar forma per mitjà d'un encofrat.

El buit de l'interior s'omplia amb materials com terra i pedres.

Fòrum

El fòrum ocupa quatre illes i s'articula en dues parts divides per un *decumanus*. La banda meridional estava limitada originàriament per una filera de *tabernae*. El cantó septentrional estava presidit pel temple, del qual gairebé només es veu el *podium* i que devia estar dedicat a la Tríada Capitolina (Júpiter, Juno i Minerva). Al seu darrere el fòrum quedava tancat per un pòrtic de doble nau en forma de U amb criptopòrtic (corredor semisubterrani) i precedit per un nimfeu. Probablement les dues parts tenien funcions diferents: la meridional servia per a les activitats comercials i polítiques i la septentrional per a les religioses.

En època d'August el fòrum va ser objecte d'una reforma total, d'acord amb la seva categoria recent de *municipium*. L'entrada de les *tabernae* es va girar cap al carrer, en comptes de mirar cap a dins el fòrum. Es va edificar un nou pòrtic en forma de U a tres bandes de la plaça meridional i, a la del sud, una basílica adjacent d'una sola nau amb tribunal (*aedes Augusti*) a la capçalera. A l'àrea sacra es van aixecar un temple a cada costat del principal, probablement dedicats al culte imperial. Finalment tot el recinte es va tancar amb tres portes.

Termes / Amfiteatre / Palestra

Al nord del fòrum es troben un mercat i les termes públiques, descobertes l'any 2000 i recentment excavades. Els altres edificis públics coneguts són l'amfiteatre i la palestra, tots dos bastits, el segle I dC, extramurs però ben a prop de la muralla, a una banda i l'altra de la porta sud. L'amfiteatre emporità era un edifici molt modest en forma d'òval de 93 x 44 m. En resta la base del *podium* i dels murs radials que sustentaven les grades, probablement de fusta. La palestra, edifici destinat a practicar activitats físiques, només està testimoniada pel rectangle arrasat del seu pòrtic, que envoltava l'arena.

Domus

De l'àmplia extensió que ocupava la zona residencial se n'ha excavat una petita part. Tot i això s'ha calculat que hauria pogut arribar a tenir uns 4000 habitants. A banda d'uns habitatges humils veïns del fòrum, només es coneixen una sèrie de grans domus situades sobre el *cardo* més oriental de la ciutat. L'estudi de l'evolució de les tres domus excavades il·lustra sobre el terreny l'enriquiment d'algunes famílies. Dues de les domus, les número 1 i 2B, es van ampliar en diverses fases a expenses de les cases veïnes. La domus 1 fins i tot va ocupar part del

carrer i va saltar l'antiga muralla. Aquesta mansió tenia peristil, jardí (*hortus*) i, aparentment, banys privats, a més d'una esplèndida decoració, tal com es dedueix dels mosaics conservats, i una vista magnífica.

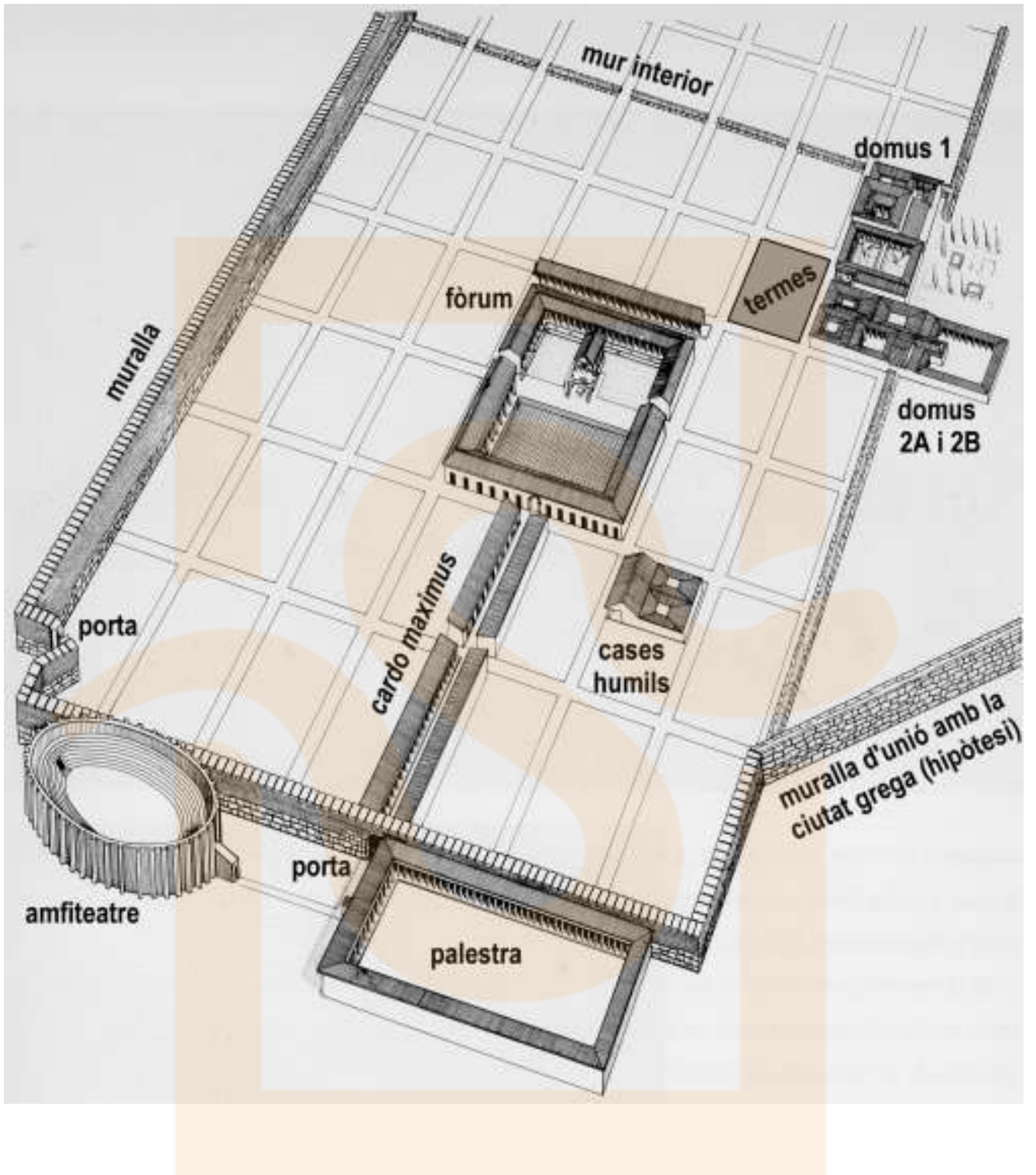
A partir del segle I dC Empúries pateix una lenta decadència, com ja evidencia la humilitat dels nous edificis públics com l'amfiteatre i la palestra. Diversos factors poden explicar el aquest procés: la progressiva inutilització del port pels sediments aportats pel Fluvià, els canvis dels fluxos comercials en les rutes marítimes, la importància creixent de ciutats com Tàrraco o Bàrcino i les reformes administratives de Vespasià. Tant la ciutat romana com la ciutat grega (o Neàpolis) es van anar despoblant i finalment la ciutat es va replegar altre cop en el petit promontori de l'actual Sant Martí d'Empúries (la primitiva Paleòpolis), que va ser seu episcopal en l'atiguitat tardana i època visigòtica. El nom es mantindria encara en el comtat medieval d'Empúries i en la comarca de l'Empordà.

- * Estrabó (III, 4, 8): *És una ciutat doble, dividida per un mur, prop de la qual vivien al començament alguns indicetes, perquè, malgrat tenir un govern independent, preferien per seguretat compartir amb els grecs un recinte comú, que era tanmateix doble i migpartit per un mur.*

Titus Livi (XXXIV, 9, 1): *Ja aleshores Empúries eren dues ciutats dividides per un mur. L'una l'ocupaven el grecs, originaris, com els massalotes, de Focea; l'altra, els hispans.*

Tant l'historiador romà Titus Livi com abans d'ell el geògraf grec Estrabó –segons el qual els veïns de la colònia grega Empòrion eren els indicetes, un poble iber que s'escamparia aproximadament entre el Pirineu i Blanes (III, 3)– afirmen, doncs, que la ciutat d'Empòrion era una ciutat *doble*, amb una part habitada per grecs i l'altra per indígenes, separades per un mur mitjaner. Estrabó afegeix que alguns indicetes cercaren la protecció de les muralles emporitanes, mantenint, però, alhora que una separació física, la seva independència política, com hauria passat en altres polis gregues (alguns casos podrien ser Halicarnàs, Agde o Elea). Hi ha indicis arqueològics que, durant el segle V aC, just al costat de la ciutat grega es va formar un petit barri habitat per ibers, els quals probablement va esdevenir ciutadans de la polis emporitana no gaire temps després. Aquest fet demostraria les excel·lents i estretes relacions entre colons grecs i indígenes ibers des dels inicis de la colònia grega d'Empòrion.

Plànol de la ciutat romana d'Empúries

La muralla meridional de la ciutat romana d'Empúries.

El tram corresponent a la porta que dóna al *Cardo Maximus*
A la dreta de la porta s'hi observa el relleu d'un fal·lus (detall), símbol de protecció.

L'extrem del mateix tram murari

Restes del criptopòrtic que envoltava el temple del fòrum

El *praeefurnium* (forn) de les termes

Entrada i atri de la *domus* 1

[Més imatges en la pàgina web del Museu d'Arqueologia de Catalunya / Empúries](#)